

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Коломієць Ю.М., старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки ОДУВС
Волошинов А.А., старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки ОДУВС

Якість адміністративно-правового захисту прав і свобод людини і громадянина багато в чому залежить від того, наскільки послідовно сформована система адміністративної юстиції. З одного боку, для правової держави обов'язковим є наявність повного та всебічного судового контролю за діяльністю та рішеннями виконавчої влади, з іншого - незалежність всіх гілок влади передбачає мінімум контролю однієї гілки (судової) влади за одною (виконавчої). Основи сучасної системи адміністративної юстиції в Україні, безсумнівно, сформовані, але залишаються ще проблеми як наукового, так і законодавчого характеру.

Як зазначають науковці, адміністративна юстиція - інститут судового захисту прав людини від порушень із боку влади в Україні, представлений спеціалізованими адміністративними судами та адміністративним судочинством. Одним з елементів механізму стримувань і противаг є судовий контроль за діяльністю виконавчої влади. Його завданням з огляду на мету правової держави є захист прав громадян та організацій від зловживань із боку публічної влади. Такий судовий контроль, що полягає у вирішенні судом спорів, які виникають у сфері реалізації виконавчої влади й місцевого самоврядування, отримав назву «адміністративна юстиція». Адміністративну юстицію розуміють як особливий порядок вирішення адміністративно-правових спорів судами та іншими уповноваженими на те державними органами; самостійну галузь правосуддя, метою якої є вирішення судами спорів між громадянами й органами управління (адміністрацією) або між самими органами управління (тобто адміністративне судочинство); не лише особливий вид судочинства, а й систему спеціалізованих судів чи спеціальних судових підрозділів, які здійснюють адміністративне судочинство [1, с. 15, 16].

Адміністративну юстицію також розглядають як форму правосуддя, що забезпечує судовий контроль за публічною владою, за дотриманням законності у сфері державного управління [2, с. 234].

Одне з класичних визначень адміністративної юстиції належить Д.М. Чечоту: «Адміністративна юстиція - це порядок розгляду й вирішення в судовій процесуальній формі спорів, що виникають у сфері адміністративного управління між громадянами або юридичними особами та адміністративними органами. Це здійснюється юрисдикційними органами, спеціально створеними для вирішення правових спорів» [3, с.45].

Н.Г. Саліщева визначає поняття адміністративної юстиції як систему зовнішнього контролю за діями адміністративних органів і їх посадових осіб щодо громадян.

Є.В. Курінний пропонує визначати адміністративну юстицію як інститут адміністративного права, різновид адміністративно-правового захисту, владну форму реалізації суспільних потреб та інтересів, що здійснюється через законодавчо визначений судовий порядок розгляду й вирішення спорів між суб'єктами владно-управлінських відносин [4, с. 5-6].

Сьогодні, як відомо, адміністративна юстиція в Україні представлена системою адміністративних судів та спеціальним порядком розгляду й вирішення адміністративних справ, урегульованим Кодексом адміністративного судочинства України (далі - КАС України), що набрав чинності 1 вересня 2005 р. Стаття 2 КАС України завданням адмініст-

ративного судочинства визначає захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень із боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів під час здійснення ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого й своєчасного розгляду адміністративних справ.

З огляду на місце адміністративних судів у правовій, демократичній, соціальній державі та на наведені положення вказаних концепцій і правову природу адміністративної юстиції виникають цілком закономірні питання, чи завжди виконується це завдання адміністративного судочинства та чи відповідає це завдання процесуальному характеру адміністративного судочинства.

Аналіз положень ч. 1 ст. 2 КАС України дає підстави для висновку, що адміністративне судочинства має своїм завданням саме «захист прав» конкретних суб'єктів - фізичних і юридичних осіб, які виступають позивачами та скаржаться на суб'єктів владних повноважень. Отже, адміністративне судочинства як діяльність адміністративних судів у кожній справі, порушеній за адміністративним позовом фізичної чи юридичної особи проти суб'єкта владних повноважень, має своїм завданням (а не метою) саме «захист права». Відразу ж зауважимо, що таке завдання адміністративного судочинства не буде виконано в разі відмови в задоволенні адміністративного позову чи застосування адміністративним судом неефективного способу судового захисту. Таким чином, відповідно до КАС України неможливий «захист права» в будь-якій справі, він може мати місце лише за умови встановлення факту його порушення з боку суб'єкта владних повноважень.

Так, досліджуючи зазначене питання, беремо до уваги, що таке завдання адміністративного судочинства, як «захист права», пов'язується з матеріально-правовою стороною правосуддя в адміністративних справах і фактично вказує на його наслідки, а не процес, яким є адміністративне судочинства (згідно з п. 4 ч. 1 ст. 3 КАС України адміністративне судочинства визначається саме як діяльність адміністративних судів щодо розгляду й вирішення адміністративних справ у порядку, встановленому КАС України) [5, с.].

Як постає з наведеної норми, адміністративне судочинства як процесуальна діяльність пов'язується саме з «розглядом і вирішенням адміністративних справ», що вказує на процесуальну сторону правосуддя в адміністративних справах, характеризуючи таким чином сам його процес, спрямований на вирішення публічно-правового спору, а також захист прав та інтересів громадян від порушень із боку суб'єктів владних повноважень, якщо такі порушення мали місце.

Отже, завдання адміністративного судочинства має визначатись не через «захист права», а саме через «розгляд і вирішення адміністративних справ», що відповідає призначенню правосуддя та юрисдикційній функції суду. Такий висновок також відповідає кореляційному зв'язку між цим завданням адміністративного судочинства та призначенням адміністративно-процесуального права. Адміністративно-процесуальне право, яке регулює адміністративне судочинства, має своїм завданням забезпечення реалізації норм матеріального адміністративного, конституційного й фінансового права (коли громадяни не можуть самостійно реалізувати свої права через створені перешкоди цьому або виникнення публічно-правового спору із суб'єктом владних повноважень, вирішити який має адміністративний суд), а тому завданням адміністративного судочинства має бути саме «вирішення справи» (розв'язання публічно-правового спору або усунення публічно-правового конфлікту), а вже матеріально-правовим наслідком (метою) такої судової адміністративно-процесуальної діяльності буде «захист права», що сьогодні помилково визначено як завдання адміністративного судочинства.

Отже, «захист права» (як нормативне завдання адміністративного судочинства) може й не відбутися з різних причин (наприклад, за необґрунтованості вимог позивача, неправильності способу захисту права чи його неефективності). Водночас таке завдання адміністративного судочинства, як «вирішення адміністративної справи» (тобто «розв'язання публічно-правового спору із суб'єктом владних повноважень»), повністю реалізується незалежно від матеріально-правових наслідків вирішення адміністративної справи.

Таким чином, досліджуючи процесуально-правову природу судового захисту порушених прав у сфері публічно-правових відносин, варто виходити з того, що поняття судового захисту прав є складною юридичною категорією, яка характеризується, з одного боку, як процесуальна діяльність суду щодо захисту (відновлення) порушених рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єктів владних повноважень прав, а з іншого - як результат такої діяльності, коли порушені права фізичних і юридичних осіб отримують судовий захист.

Таким чином, мета судового захисту порушеного права повинна зводитись насамперед до усунення між сторонами правового конфлікту й остаточного вирішення (припинення) публічно-правового спору (у разі його наявності) та застосування ефективного способу захисту (відновлення) порушеного права, адекватного спірним матеріальним правовідносинам сторін і конкретним обставинам справи. Лише в цьому випадку можна вести мову про ефективність судового захисту прав як завдання адміністративного судочинства. Таке розуміння завдання адміністративного судочинства має вплинути на забезпечення його ефективності, своєчасний, повний і реальний захист прав громадян від порушень із боку суб'єктів владних повноважень.

Література:

1. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : [навч. посібник] / за заг. ред. Р.О. Куйбіди, В.І. Шишкіна. - К. : Старий світ, 2006. - 576 с.
2. Хаманева Н.Ю. Настоящее и будущее административного судопроизводства в России / Н.Ю. Хаманева // Административное право и административный процесс: актуальные проблемы: сб. статей, посвященный памяти Ю.М. Козлова / отв. ред. : Л.Л. Попов, М.С. Студеникина. - М. : Юристъ, 2004. - С. 234.
3. Щавінський В. Р. До проблеми завдань адміністративного судочинства України крізь призму захисту інтересів держави / В. Р. Щавінський // Публічне право. - 2014. - № 2. - С. 45-51.

4. Адміністративна юстиція. Адміністративне судочинство : [навч. посібник] / за заг. ред. Т.О. Коломєць, Г.Ю. Гулевської. - К. : Істина, 2007. - 152 с.

5. Олєфір В. І. Судовий захист прав громадян у сфері публічно-правових відносин: проблеми ефективності адміністративного судочинства / В. І. Олєфір // Науковий вісник публічного та приватного права. - 2015. - Вип. 1. - С. 94-100.